

Ještěrčí ráj na východě Čech

FOTO: DAVID ČÍP

Třiadvacáté „místo pro přírodu“ najdeme na Královéhradecku. Lokalita po všech stránkách pozoruhodná rozhodně stojí za záchranu.

TEXT DAVID ČÍP

Nedaleko Jaroměře, nad vesničkou Brod nad Labem, se zdvihá teplomilná stráň, které milovníci přírody přezdívali Ještěrčí ráj. Ještěrkami se to tu opravdu jenom hemží – což byl pádný důvod pro to, abychom zde založili první „soukromou“ ještěrčí rezervaci. Kromě velmi početné populace ještěrky obecné je zde možné nalézt i „beznohé“ ještěrky – slepýše. Ti využívají bezpečné úkryty pod prkny, která slouží k omezení podrůstání trávy pod ohradníky pro ovce a kozy, a jejich zdejší populaci lze odhadovat na stovky kusů.

Hmyz, ptáci i vzácné rostliny

Stráň však není jenom domovem plazů. Nalezneme zde množství různorodých denních a nočních motýlů, přičemž zejména mezi nočními jsou některé dosti vzácné druhy. Nechybí ani atraktivní otakárek fenyklový nebo ostruháček březový, evropsky chráněný ohniváček černočárny, šest druhů vřetenušek, stužkonosky i ohrožený bělopásek dvouřadý nebo perleťovec prostřední. Pozoruhodně bohatá je i fauna samotářských včel a dalších blanokřídlých, nebo některých teplomilných brouků. Ze zajímavějších ptáků zde hnízdí krutihlav, ůhýk obecný i rehek zahradní, svoji neobvyklou potravu zde pravidelně vyhlíží včelojed lesní, dělíci se o vzdušný prostor s ostřížem, který zde prohání vlaštovky, nebo s kraující využívajícími zdejší členitý terén jako své oblíbené loviště. Někdy lze zastihnout strnada lučního, během tahu se zde občas ukrývají sluky. Díky bohatství hmyzu se jedná o prostřený stůl pro mnohé netopýry, které zde k pravidelným večerním hostinám není nutné příliš pobízet.

Roste zde nádherná lilie zlatohlavá i mizející divoká růže galská, jetel alpínský a nebesky modrý hořeček brvitý. Kromě v rámci celé ČR dosti mizejících hořečků patří k největším botanickým vzácnostem Ještěrčího ráje i silně ohrožený česnek hranatý či křivatec rolní, v navazující habrové doubravě pak najdeme kromě křivatce nejmenšího i bohaté porosty dymnivek dutých i bobovitých, violku divotvárnou a další typickou hájovou květenou. Brzo na jaře nadchnou každého milovníka přírody tisícové populace prvosenky jarní, které zde v době květu vytváří doslova zlatavé koberce.

Samec ještěrky obecné.

FOTO: DAVID ČÍP

Záchrana za pět minut dvanáct

Stejně jako stovky až tisíce podobných teplomilných stráňí v celé naší zemi, i tato řadu let postupně zanikala. Naštěstí se jí vyhnula zalesňovací mánie, která prosluněná místa plná života mění na temné a téměř sterilní smrkové či borové plantáže, ale vlivem dlouhodobé absence údržby začaly zdejší druhy bohatě trávníky válcovat trávy, jako je válečka prapořitá,

třtina křovištní nebo ovsík vyvýšený a postupně je pohlcovat bující porosty šípku, trnek, hlohů, švestek a svídy spolu s nálety javorů a bříz. Čím více přibývalo expanzních travin, dřevin, živin a stínu, tím rychlejší byl ústup teplomilných druhů vázaných na bezlesá málo úživná stanoviště. Řada nejcitlivějších druhů (např. vítod nahořklý, kozí brada pochybná, zvonek klubkatý, kakost krvavý, černohlávek velkokvětý, hlaváč fialový, ledenec přímořský i celá řada motýlů) zde již asi bohužel zmizela definitivně.

V roce 2003 se proto členové základní organizace ČSOP JARO Jaroměř pustili do prvních managementových opatření. Zpočátku spočívala v částečném odstraňování náletových dřevin, teprve pak bylo možné alespoň některé z ploch začít kosit. Stráž je však hodně prudká, navíc špatně přístupná pro techniku, kterou by se dalo odvázet nasušené seno, a tak bylo naším snem začít udržovat alespoň nejcennější partie pastvou. Tuto vizi se nám podařilo naplnit v roce 2007, kdy jsme zde oplotili první hektar a na něj vypustili pár kusů ovcí a koz.

Letní tábor pro ovce a kozy

Naše finanční situace byla tehdy tristní. Po úhradě nákladů za mobilní cisternu na vodu, ohradníkový zdroj, ohradníková lanka, kůly a izolátory, solární panel, chlívek a další příslušenství (celkem šlo o desetitisíce korun) se nám už nedostávalo financí na pořízení byť jediné kozy či ovečky. Proto jsme se rozhodli uspořádat Letní tábor pro ovce a kozy – a tato myšlenka se dokonale ujala. Své miláčky nám zdarma zapůjčovali lidé, kteří chtěli například odjet na dovolenou. Prvních několik zvířat jsme pak dostali darem (např. přestárlé kusy, které si u nás užívají důchod). Tím došlo k vytvoření základního stáda, které se nám postupně rozrostlo na dnešních cca 40–70 kusů.

Dnes je celá lokalita rozdělena na sedm dílčích výběhů, které různorodě přepásáme. Kosení jsme omezili již jen na porosty třtiny a válečky, kterým se zvířata vyhýbají. I přes zdánlivou intenzitu pastvy (přepásání některých, zejména degradovanějších, ploch i více jak dvakrát ročně) je však pastva spíše extenzivní. Důkazem nejsou jen prosperující populace motýlů a dalších bezobratlých živočichů (kvantita denních motýlů je oproti dobám v „bezzásahovém režimu“ až čtyřnásobná a stoupla i diverzita druhů), ale i fakt, že navzdory cca 70% převaze koz nedokázala zvířata potlačit další rozvoj dřevin. Některé plochy – zejména se západní expozicí – se tak

FOTO: DAVID ČÍP

S údržbou lokality pomáhá stádo koz.

postupně mění na „pasevní les“. Jiná místa, kde vznik „pasevního lesa“ není žádoucí, proto budeme muset po letech znovu začít zajišťovat ručním vyřezáním náletů a křovin.

Za pět minut dvanáct podruhé

Zdejší idylický stav byl však opět ohrožen. Ačkoli vlastníci pozemků měli pro přírodu i její obyvatele pochopení a vycházeli nám vstříc, okolnosti je donutily nabídnout část stráně i s navazujícími pozemky k prodeji. O dotčené pozemky projeví zájem podnikavci s plantážemi rychle rostoucích japonských topolů. Vysazení topoliny by však znamenalo téměř okamžité zastínění i velký opad listů, což by celou lokalitu včetně většiny jejích dnešních obyvatel zlikvidovalo. Přitom teplomilná stráž u Brodu je jednou z posledních, které nám v krajině východních Čech ještě zbývá, a shodou okolností i jednou z největších (rozloha je více jak 5 ha).

Proto jsme se rozhodli ohroženou lokalitu v rámci kampaně Místo pro přírodu odkoupit do vlastnictví ČSOP. Díky podpoře dárců se nám podařilo v březnu získat první cennou část stráně a Ještěřčí ráj je tak alespoň zčásti zachráněn! Rádi bychom výhledově získali nejen celou stráž, ale i navazující kamenité pole (pro špatnou obhospodařovatelnost leželo řadu let ladem), čímž bychom nejen prostor pro vzácné živočichy a rostliny rozšířili, ale zároveň i propojili oba dnes od sebe dosti vzdálené rohy původní lokality. Neúrodné pole je přímo stvořené, abychom z něj vytvořili místo pro přírodu, jako minimální náhradu za stovky hektarů přírodovědně cenných ploch, které pohltily někdejší meliorační mánie i dnešní živelná zástavba a zakládání lesních i zemědělských plantáží.

Se záchranou Ještěřčího ráje může pomoci každý. Kromě finančního příspěvku na další výkupy i jako dobrovolník, který se zapojí do údržby ohrad, péče o naše stádečko – které pomáhá nejen na Ještěřčím ráji, ale i na desítkách dalších cenných lokalit – včetně sušení sena na zimu (ročně potřebujeme téměř 40 tun sena!), likvidace náletů, kosení ploch se třtinou, nebo lepšího zpřístupnění lokality pro širokou veřejnost. Tak neváhejte a pojd'te do toho s námi!

Podrobnosti k lokalitě včetně bohaté fotodokumentace naleznete na webu Velkojaroměřského pozemkového spolku www.jarojaromer.cz/spolek.

Autor je předsedou ČSOP JARO Jaroměř.

Kontakt – coracias@seznam.cz

Místo pro přírodu

Kromě prvního hektaru na Ještěřčím ráji se v uplynulých měsících podařilo vykoupit i dalších 0,33 ha na Lipinách (ty mají již téměř 10 hektarů).

Bližší informace o kampani naleznete na www.mistoproprirodu.cz a na stránkách kampaně na Facebooku. Účet Místa pro přírodu je 9999922/0800.